

August Strindberg med gitarr i Gersau, Schweiz (fotograf: Siri von Essen)

August Strindbergs vislyriska produktion och dess bildspråk

LARS LINDH

*Strindbergs lyrik är i någon mån som ett
diamantborrningsprov,
den ger ett kortfattat besked om hela malmkroppens
beskaffenhet*¹

Åsikterna om Strindbergs lyrik har genom tiderna varit av varierande slag. Det inledande citatet ur Gunnar Ekelöfs recension av Strindbergs diktsamlingar visar i skarp kontrast den förändrade syn på Strindbergs lyrik som utvecklats sedan Fredrik Bööks tid i svensk litteraturvetenskap då Böök uttalade att Strindberg som lyriker »aldrig blev mer än en dilettant«.² Vilhelm Ekelund menade däremot att »en vers af Strindberg är mer formfulländad än alla världens sonetter« med »Holländarn« och »Chrysaëtos« som »den svenska lyrikens bägge bländande alptoppar«.³ Men kanhända höjer någon lätt på ögonbrynen inför Sven Delblancs ord: »Även om Strindberg inte skrivit en dramatisk replik, inte en rad prosa, skulle vi minnas honom som en betydande poet«.⁴ Delblanc anser att det är i prosan och dramatiken som den finaste lyriken står att finna, då »[d]en episka och dramatiska situationens krav får honom att glömma alla poetiska program och metriska hemläxor, han vinner en frihet och spontanitet som aldrig annars, de väldiga vingarna breder ut sig och han höjer sig till flykt [...] där berättelsen och talet omärkligt övergår i sång«.⁵

De ofta motstridiga synpunkterna på Strindbergs lyrik

bottnar delvis i Strindbergs egen ambivalenta inställning. Ibland är han negativ, som i ett brev till Albert Bonnier den 17 december 1883: »Och vers? Det är syndigt, när man har så mycket att säga på prosa! Lita icke på någon versbok mer!«, eller i ett brev till Siri von Essen den 9 oktober 1875: »Ack jag kan icke dikta – jag ämnade en hel liten serie till Er men jag är så ostämd«, och i *Svarta fanor* (1907): »Litteraturens jättar ha aldrig skrivit versstycken: Dickens, Balzac, Zola! Versen tillhör folkens barndom, då vildarna till och med rimmade sina lagar för att minnas dem och barnen jollar på rim.« Ibland är han starkt positiv, som i ett brev till förläggaren Claës Loostrom den 8 juni 1883: »Hjernbubonen har brustit och nu rinner det bara vers. Sköna sådana och arga« och två dagar senare till Pehr Staaf: »Nu är det versbok i görningen! 100 sidor redan färdiga! [...] Jag har nu skrivit upp mig så att versen går flytande och arg!«.

August Strindbergs lyriska produktion utgörs i huvudsak av de dikter som i *Samlade Verk* publicerats i volym nr 15, *Dikter på vers och prosa, Sömngångarnätter på vakna dagar, en dikt på fri vers och strödda tidiga dikter*, samt i volym nr 51, *Ordalek och småkonst och annan 1900-talslyrik*. I den förra ingår som titeln anger *Dikter på vers och prosa* (1883) och *Sömngångarnätter på vakna dagar* (1884), tillsammans med strödda dikter (1869–1891), samt en avdelning »Övriga dikter m.m.« vilken innefattar ett antal varianter och fragment. I den senare volymen ingår dikterna ur *Fagervik och Skamsund* (1902), lyrikvolymen *Ordalek och småkonst* (1905), samt strödda dikter (1901–1909).

Förutom dessa diktutgåvor innehåller Strindbergs dramer flera lyriska passager. Dessa återfinns i till exempel *Den fredlöse* (1871), stora delar av *Mäster Olof*, versupplagan, (1878), samt flera sånger i *Lycko-Pers resa* (1882). Dessutom finns »Forskarlens sång« i *Kronbruden* (1901), »Vindarnes klagan« och »Vågornas sång« i *Ett drömspel* (1902), monologerna i *Stora*

landsvägen (1909), samt prosalyriska avsnitt i romanerna, synnerligast slutdelen av *I havsbandet* (1890). Till detta skall bland annat läggas två dikter till Siri von Essen i brevromanen *Han och Hon* (1886).

De mest omfattande analyserna av Strindbergs lyrik är gjorda av James Spens (2000), och Gunnar Ollén (1941), vilka i sina doktorsavhandlingar behandlar 1880-tals- respektive 1900-tals-poesin, medan John Eric Bellquist (1986) i sin avhandling diskuterar Strindbergs hela produktion som modernistisk lyriker.⁶

Föreliggande artikel kommer att fokusera på bildspråket i Strindbergs dikter, där metaforen lyfts fram som en betydelsefull retorisk trop. Exempel ur vislyriken skall också uppmärksammas och diskuteras, tillsammans med de övriga retoriska ornamenten, vilka har en viktig plats hos Strindberg. Ett andra syfte är att presentera en sammanställning av samtliga inspelningar av Strindbergs tonsatta lyrik som finns tillgängliga: en diskografi över på fonogram inspelade dikter och visor.⁷

Bildspråket

Metaforen grundar sig på likheten mellan två företeelser, och jämför två vitt skilda delar av verkligheten eller tänkandet. Skillnaden mellan metafor och liknelse är att liknelsen har både bild- (det som avbildar) och sakled (det som skall avbildas), och är sammanbundna med 'som, liksom, likt', vilket ger en dämpande eller ursäktande effekt, medan metaforen är mer direkt, omedelbar, djärv, associativ. Peter Hallberg konkluderar att det avgörande kriteriet »på en distinktion mellan metafor och liknelse förefaller det vara, om sakledet finns uttryckt i kontexten eller ej«. Ofta är de båda leden hämtade ur olika semantiska fält, exempelvis hos Stagnelius är »dagens konung«,

»dagens gyllene drott« metaforer, då sakledet solen saknas, medan »solens drott«, som har sakledet sol och bildledet drott, är en grammatiskt förtätad liknelse, där endast själva jämförelseordet saknas.⁸ Bildspråket skapar nya, överraskande, originella, djärva samband mellan våra föreställningar om tingen, och utmanar vårt synsätt på företeelser och ting.

»[A]kta dig för konstverkens överkligheter som bara förvilja synen« skrev Strindberg i ett brev till Pehr Staaf 3:e dag Jul 1883, och i *Likt och olik* (1894) kännetecknar Strindberg skalden som »den som skriver vers mer eller mindre goda. Han skall tala i bilder och oftast består hela poemets värde i en bild, det vill säga i att säga ett och mena ett annat«. Här står bildspråket inte högt i kurs, och i en kritisk kommentar till Shakespeares bildspråk skriver Strindberg:

Där finns en rikedom ibland, som är överflöd och ger övermättnad; den ena bilden jagar den andra, och från en stor scen går mycket förlorat, ty metaforen är en ordgåta som tar sin lilla tid att lösa. [...] En bild skall lysa upp ett sammanhang [...] den skall kombinera två föreställningar från olika plan; två unga flickor, två körsbär; en föreställning ur mänskollivet med en ur växtvärlden, båda lika vackra på sitt håll. När nu kommentarien hänges efter, blir tydligheten större, men det omständliga minskar effekten, liksom när man omsäger en kvickhet.⁹

Strindberg påpekar att det inte alltid är »den ena bilden [som] jagar den andra« och ger »övermättnad« i den homeriska liknelsen, utan »blixtbilderna« – kraftfulla, expressiva, korta, snabba, precisa bilder – finner Strindberg också i Shakespeares beskrivning av gullvivan: »I dess gyllne rockar ser ni fläckar, rubinröda, fairy favours; i dessa fräknar (freckles) innehålles

deras vällykt.« Strindberg kommenterar: »Det är en sådan blyxtbild som Shakespeare kan excellera i: fräknar!«¹⁰ Blyxtbilden, en bild som lyser upp sammanhanget, men försvinner lika snabbt som blixten utan att omständligt förklara sig själv, det korta slagkraftiga, är Strindbergs bildideal.

Karl-Åke Kärnell sammanfattar Strindbergs syn på konsten under 1880-talet som att den är onyttig, ineffektiv och utgör en förfalskning av verkligheten. Från 1890-talet förändras Strindbergs syn på bildspråket, och i metaforen uttolkar han den gudomliga ordningen, t.ex. i »Rågen ryker«, »Ängsladan« och »Rosa mystica« i *Ordalek och småkonst*. Metaforen moderniserar hos Strindberg genom att den begynnande industrialiseringen med nya tekniska termer och de exakta vetenskaperna, naturvetenskap, medicin, fysik, matematik används metaforiskt.¹¹ Han moderniserar bildspråket genom att ta in tekniska eller naturvetenskapliga nyvinningar: järnvägar, räls, eldrivna spårvagnar, fotografi, elektriska fenomen, telefonen och andra apparater. Strindbergs teknik- och industrikritiska inställning blommar senare ut, bland annat i *Sömngångarnätter*, och specifikt i den tredje natten.

Omskrivningar av psykiska förlopp i konkreta bilder passar väl in i det naturalistiska programmet, och dessutom är krigs- och kampmetaforik ymnigt förekommande hos Strindberg, samt mekaniken som bild för hjärnans funktion. I *En blå bok* (1907) skriver Strindberg: »Poesins väsen skall bestå i att finna motsvarigheter på olika plan; därför är bilden, metaforen, liknelsen av största betydelse«. »Är detta blott en liknelse eller en poetisk bild? Nej, det är mer än så, och mer än en analogi; det är identitet!« inflikar Strindberg då han återgivit ett yttrande om hur järnet i sin ämnesomsättning andas »alldeles som ett djur«, liksom när berget föder järn i »Sångarlön« ur *Ordalek och småkonst*:

*Berget föder, järn blir till
Arbetsvagnar, kärror, kälkar
Dansa fram tills allt blir still!*

Strindberg har i *En blå bok* angivit sambandet med Swedenborgs korrespondenslära och andra sången i »Holländarn« ur *Ordalek och småkonst*:

Poesins väsen skall bestå i att finna motsvarigheter på olika plan (Swedenborgs korrespondenser); därför är bilden, metaforen, liknelsen av största betydelse [...] Återfinner jag i den mikrokosm, som kallas kvinnan, alla de linjer varmed kosmos är byggt [...] så har jag gjort mer än liknelser, jag har skådat naturen i dess skönaste kompendium [...] jordanden med reminiscenser från Universum.¹²

Dikter på vers och prosa (1883)¹³

I ett brev till Claës Looström den 12 juli 1883 skriver Strindberg:

Nu har jag 10 ark utmärkta vers färdiga [...] Jag är stundtals mycket dålig och skrifer med våt handduk om hufvudet! [...] Jag tror ibland att min versbok blir mitt testamente! Så djefligt är det ofta!¹⁴

»Versboken blir väl ej så farlig som D.N.R. men bister nog«, skriver Strindberg i ett brev till Ludvig Josephson den 9 september 1883. *Det Nya Riket* (D.N.R.), »den yppersta pamflett som skrivits i Sverige«,¹⁵ innehåller samhällskritiska och satiriska nidbilder av, vid tiden för publiceringen, lätt igenkännba-

ra personer. Till de arga och satiriska bitarna i diktsamlingen med revolutionär underton finns »Kunglig Nihilism«, »Folkupplagan«, »Esplanadsystemet« och »Lokes smädelser«, samt »Biografiskt«, i vilken revolutionens röda fana »den knyter vid geväret,/ och sen: framåt! låt gå!«. I »Kunglig Nihilism« applåderar publiken, på kungens anmodan, fastän man »funnit pjäsen något röd«, och med ironisk sälta finner Strindberg att »[s]å stor är vorden rojalismen,/ Att man blir allerunderdånigst Nihilist!«. Elakt – javisst! – men samhällsomstörtande – näppeligen! – såvida man inte känner Strindbergs egen kommentar till den omtalade pjäsen och hans egen dikt, att planen var

att spränga den kejsrerliga vagnen i luften [...] och den unge författaren log i

mjugg med sina vänner åt människornas naivitet [...] Det är faran med konstverket, att det aldrig tages på allvar. [...] utled vid en publik, som lät spotta sig mitt i ansiktet utan att sluta upp att applådera¹⁶

Däremot är »Folkupplagan« en extremt frispråkig dikt, i vilken dynamiten hyllas som »folkupplagan« av kulor och kanoner, och som revolutionärt redskap: »När folken skola skjuta kungar/ Då ha de bara dynamit«. Den mest långtgående anarkistiska dikten i samlingen, och tillika den centrala dikten, är »Lokes smädelser«, vilken med dess inledningsstrof:

*Tidens Gudar, er jag smädat,
Smäda vill jag än en gång!
Tidens Gudar som jag hädat,
Häda vill jag i en sång!*

är en direkt förpost till *Sömngångarnätter*. Strindberg använder sig här av det retoriska greppet *anadiplosis*, ord i slutet av en versrad upprepas i nästa versrads början. I detta fall för att förstärka profaneringen.

Diktcykeln »Landsflykt« består av sju avdelningar i form av en reseberättelse från Stockholm till Paris via Kristiania. Avdelning III beskriver båtfärden på den »reseboksförtalade« Nordsjön, med den dittills ohörda, oerhörda och sköna metaforen; den kanske mest säregna naturbesjälningen hos Strindberg:

*[...]den fiskdoftande
Sydostbrisen
Som ätit sillfrukost
På Doggers-bankar
Spräcker viven
Och blandar artigt
Åt brödrafolken*

och diktjaget, »hemlös, flundermätt«, »anställer betraktelser [...] över tillvarons elände«.

Sammansatta adjektiv och substantiv, två- och treledade ord: drickspengshektisk, eftersjösjukhungriga, magkatarralisk, nylitteraturovergängliga, roddbåtslugn, hjärtfeshjärta, finns alla i del III av »Landsflykt«, där de sammansatta orden hopats i en av stroforna, och ger dikten en hög puls:

*Och lapparne [spelkorten] dansa
Jungfruligt-nybrutna
Hjärteress-stämplade
Talk-finhylta
Som Läsnings-för-hems-uppfostrade
Blasieholmskonfirmerade*

*Pensionsutsluppna
Bleksotspatienter.
Och akvavitnorskar
Med absolutrenade svenskar
Tas om sticken*

»Landsflykt« är byggd på ett stort antal skarpsinniga metaforer, som vi redan sett, och som onekligen »jaga varandra«.

*Fross-sjuk söndagseftermiddag dåsar
[...]
Tvåmanssäng ifrån Karl Johans dagar
Ärbar som en dram av Lessing
Byråar med stora magar.
[...]
Hederliga Nordsjö!
[...]
Du ligger ju blickstill
Och moltiger;
Som en Mälarvik
I midsommartider!*

Naturlyriken hos Strindberg dominerar avdelningen »Hög-sommar«, och speciellt dikten »Lördagskväll« och »den diskreta trokérytmen markerar kanske stillheten, och rimmen kommer de enskilda konkreta drag som bygger upp tavlan att framstå distinkta, separata«. ¹⁷

*Ljumma juninatten slumrar stilla
Still står gårdens nötta vädervilla
Men i stranden ännu havet gormar;
Det är bara dyningar från veckans stormar.*

Staffan Björck ser positivt på den »avromantiserade naturupplevelsen« i »Solnedgång på havet«, där det naturvetenskapliga, och hittills »opoetiska« introduceras med havet nedbrutet i sina kemiska beståndsdelar. Björck framhåller det måleriska i dikten med havet som »dunkelt absintgrönt« mot solens/cigarrens grå rök och röda glöd, och läser den som samhällskritisk i det att »två heliga och eviga ting: fosterlandet och solen« dras ner till den triviala nivån.¹⁸ Diktjaget befinner sig på en båt, rökande och liknar havet vid absint, vilka båda, havet och absinten, kan döva hans sinnen och få honom att somna. Ett förgängligt ting, en halvsläckt cigarr, skapar bilden av Sverige och den nedgående solen, vilka båda färgar bränningarna röda. Dikten är enligt Nils Åke Sjöstedt, med de fria rytmerna och de naturvetenskapliga bilderna, en naturdikt med politiskt innehåll.¹⁹

*Havet är grönt
Så dunkelt absintgrönt;
Det är bittert som klormagnesium
Och saltare än klornatrium;
Det är kyskt som jodkalium;
Och glömska, glömska
Av stora synder och stora sorger
Det ger endast havet,
Och absint!
O du gröna absinthav.*

Dikten »Idealistkritik« kan, precis som James Spens har framhållit, anses representativ för avdelningen *Sårfeber* med stark subjektivitet, personangrepp, invertering av idealism/materialism, det hyperboliska bildspråket, frosseri, den jambiska versen, vilket tillsammans med de osköna orden skapar den »fula« poesi som Strindberg ville åstadkomma.²⁰ Och, visst

är Strindberg ljusår från de så kallade »Signaturerna«, ett av Strindbergs hatobjekt, i »Idealistkritik«:

*Gå! skura dina tänder,
Förrän du bits ditt få!
Gå! tvätta dina händer
I Musernas bidé!*

Spens menar att Strindberg sätter tankeinnehållet i första rummet, inte verslagarna »stiftade av okända, tillämpade mest drakoniskt av obetydligheterna«.²¹ Strindberg försöker skriva »fult«, men enligt Erik Hedén, gör han det förgäves och »[d]e grova orden klinga icke [...] pinsamt och fult utan muntert och käckt«, med ett exempel i »Sångare!«.²²

*Vi sätten I ännu det skönas sken för det sanna?
Det sanna är fult sålänge sken är det sköna.
Det fula är sanning!*

Personifikation av abstrakta begrepp och egenskaper är ett sällsynt fall av polariseringen abstrakt – konkret, exempelvis Fru Fortuna och att sanningen åldras, förekommer flitigt hos Strindberg, bland annat i »Biografiskt« och »Sångare!«:

*Och när han stundom jollrar
Om hjärtats hemlighet,
Då vissnar hatets bolmört;
Då grönskar feberträdet.
»Biografiskt«*

*Fast ljuset ännu i fönstret brinner,
Har idealet dock lagt sig i varma lakan.*

Hon börjar bli gammal den gamla sköna

Och håller på nattron!

»Sångare!«

Och, som här, liknelse kombinerad med *alliterationer*, vilka uppträder i början av ord, där närstående ord i första betonade stavelsen börjar på vokal eller samma konsonant, »sjuke sjunga«, »korp i kulen« i »Biografiskt«. Detta ger en ordspråksmässig vishet:

Då hörs den sjuke sjunga

[...]

Som korp i kulen höst!

Prosopopeia, besjälning, dvs. att konkreta ting tillskrivs mänskliga egenskaper, förekommer ofta för att levandegöra och skapa överraskande samband, som i »Högsommar i Vinter« och »Lördagskväll«:

Fjärran arbetsbordet vilar

Under böckers tunga rad,

Halvsläckt lampa dåsigst smilar

»Högsommar i Vinter«

Vinden vilar, viken ligger som en spegel,

Kvarnen somnar, seglarn tar ner segel.

»Lördagskväll«

Naturbesjälning, naturen som tillskrivs mänskliga egenskaper, är så rikligt förekommande, att den återfinns i nästan alla Strindbergs dikter. Även om personifikationen tycks vara mer sparsamt företrädd, inte minst enligt Ollén, finner jag åtskilliga exempel på just detta, bland annat i »Biografiskt«:

*Och kremlor stå och sova
Den heta dagen lång*

*Där porsen ensam vakar
Och sprutar sin morfin
Tills hela kärret snarkar
Bak spindlars grå gardin*

»Solrök« beskriver en båtutflykt. I den andra dikten har seglaren kommit i land på en ö och på stranden betraktar han en sprängört, en giftig växt, och en äsping, en huggormshona, ett giftigt djur. Stranden är täckt av fältspat, en avfallsprodukt från när människan skattat naturen på dess rikedom genom en fältspatsgruva för att utnyttja den industriellt. Vildbiet, i sista strofen, samlar både den livgivande honungen och gift från samma källa. Detta är den *heuristiska* nivån, och *signifikansen* innehåller åtminstone miljöförstöring, och kanske rousseauanism.

*Det står en fetlagd sprängört
I grusad fältspatstrand*

Den tidiga diktningen i avdelningen *Ungdom och Ideal* (1869–1872), innehåller flera exempel på naturbesjälning. Finast är den i »Kärleksjukan«:

*Häggarne skakade sorgset de vitnande lockar för vinden
Och för den kyliga fläkt stängde tulpanen sin
kalk.
Då blev i hjärtat det höst och jag höjde mot himlen min suckan
[...]
Skaka din vinge du stormvind och tysta med dånet min
klagan*

*Sömngångarnätter på vakna dagar,
en dikt på fria vers (1884)*²³

Pär Lagerkvist har i en otryckt essä 1915 noterat hur »behovet av den fysiologiskt påtagliga bilden bryter fram och blir [Strindbergs] mest frappanta artistiska särdrag [...] att omsätta det själsliga i det kroppsliga«. ²⁴ Detta kopplar Kjell Espmark till »Vid avenue de Neuilly«, inledningsdikten i *Sömngångarnätter*.²⁵

*I dag där hängde på glasdörrn
Ett hjärta, jag tror av kalv*

Diktjaget beskriver sin promenad in till staden, där han passerar ett slakteri i vars fönster syns nyslaktat kött. Det hänger ett kalvhjärta på en krok, vilket ger en »blixtbild« till hemstaden, Stockholm, där hans bok, som liknas vid ett »urtaget hjärta«, också hänger på en krok.

*Där hänger på boklädsfönstret
En tunnklädd liten bok.
Det är ett urtaget hjärta
Som dinglar där på sin krok.*

På den *mimetiska* nivån är detta en dikt om författarens utsatthet, hans tvång att sälja sitt liv, sitt hjärta, på en marknad liksom det slaktade djuret.

Sömngångarnätter är en idédikt med en genomgång av Strindbergs personliga utveckling, vilken han i *Tjänstekvinnans son* (1886–1887, 1909) skulle komma att behandla i prosans form. Under fyra nätter går diktjaget i sömnen, och förflyttar sig i drömmen till olika platser som gjort avtryck i hans själ. Den genomträngande negativa attityden till storstaden Paris

och dess invånare i olika brev under hösten 1883²⁶ slår igenom i tredje natten där vandraren flyr teknikcivilisationens inferno och söker kyrkan, den »pastorala idyllen« för att tala med Martin Kylhammar, men finner förbluffad att den blivit museum för maskinkulturen med ångmaskinens uppfinnare Denis Papin som övergud. Kylhammar ser dikten som ett totalt avståndstagande från teknikens möjlighet att lösa människans problem, och från den moderna civilisationens storstadskultur.²⁷

*Hell Papin och hell din ånga,
Världens herre – men icke min!
Har du upplöst en enda gåta?
Har du givit ett hjärta tröst?*

Även den fjärde natten inleds med civilisationskritik, specifikt riktad mot storstaden, och dess hårt kultiverade (o)natur i form av parker innan färden åter går till hemstaden där Vetenskapsakademien står i det kritiska strålkastarljuset, och där man »tror på skon, men förnekar skomakaren«. Avslutningen blir ett konstaterande att varken religion, tradition eller naturvetenskapens teknik kan ge svar på livets stora frågor, och blir en hyllning till demokratin och utilitarismen:

*Vi måste själva gripa oss an
Och bråka allt vad bråkas kan,
För att åtminstone gå sista färden
Ej som slavar men frie män;
[...]
Och den som ej lever för bara äran
Han tage till godo denna läran
De flestes bästa är det högsta väl.*

I den sista avdelningen som fått titeln »Uppvaknandet« och som tillkom senare och trycktes i samlingens andra upplaga 1890, är det diktjaget som i egenskap av en »[l]ivsled pilgrim drager till nordnen«. Allt i staden, Stockholm, är »ståtligt präktigt och nytt« när det ses på håll, men vid närmare åsyn verkar det som om »[a]llt är öde, allt är förött!«, och diktjaget ser sig själv genom ett fönster med »[d]ödmans ögon stora som koppar/ stirra mörkt som en enda pupill« och hickar fram: »Ser du jag börjar att skriva vitt!«

»Sömngångarnätter« uppvisar alla de bildspråksvarianter som vi sett: konkret – konkret, abstrakt – konkret, abstrakt – abstrakt, personifikation, men också förnyelsen av döda metaforer som »han kom som en tjuv om natten«, där det konkreta »han« utbyts mot det abstrakta »tvivlet«, och »skrivet i sand« överraskande och något konfunderande blir »en skrift i vatten«.

*Bröstat andas tungt som under ett tegel
Musklerna ligga slappa som våta segel*

Känslorna domna som mygg i snö

*Och själva solen som är vår moder
Åt vilken man på jorden rest stoder,
Hon är ej längre i unga år,
Och börjar mista sitt gyllne hår*

*Och kommer tvivlet som tjuv om natten
Och säger att allt är intet och ingenting
Och att ditt verk är en skrift i vatten*

*Dikter ur fagervik och skamsund (1902)
samt ordalek och småkonst (1905)*²⁸

I samlingen av noveller i *Fagervik och Skamsund* (1902) ingår även 15 dikter placerade under rubrikerna *Trefaldighetsnatten* samt *Ordalek och småkonst*. I den separata diktsamlingen *Ordalek och småkonst* (1905), ingick samtliga dessa dikter, varav hexameterpartierna i »Trefaldighetsnatten« och »Stadsresan« reviderats, och »Holländarn« utökats med två sånger. Till dessa dikter fogades sex dikter och fyra visor, vilka alla, i mellantiden, hade publicerats på annat håll.

Den enskilda Strindbergdikt som tilldragit sig mest uppmärksamhet är »Chrysaëtos«, vilken i en tidig inkarnation hade underrubriken »September-Sonaten: i D-moll« och komponerades som en »Beethoven-sonat« enligt ett brev till Emil Schering 2 december 1902. »Chrysaëtos« börjar med en beskrivning av utsikten från diktjagets fönster: svarta kråkor, svarta hundar, gula ugglor, den rostiga flöjeln; alla stör honom med sitt bråk, kraxande, tjutande, sjungande, morrande, skrikande och med sin sorgemusik som han har svårt att tolka – »de sjunga väl icke ut lik?«. Han är också undrande inför de krokiga arbetskarlarna, men bestämmer sig för att de strör ut granris i snön.²⁹ Plötsligt dyker slädar upp och karlarna bär och spikar. En svartklädd man med ett ljus skriker »Chrysaëtos är död«. Diktjaget tänder ljus och lampor i hela lägenheten och letar efter »vad som icke mera finns«, men hittar en kvarglömd kappa och han blir nedstämd vid minnet som plagget framkallar.

*Han skymla ser det öde husets grå fasad
Liksom ett il-tåg på station står stilla,
Han ser sin vänings fönster i en upplyst rad!
Och han ropar:*

*När skall tåget gå?
Hallå! – Hallå!
Är det ett bröllopståg?
Var det bruden jag såg
Min majbrud i fjor
[...]
Det var då! ... Chrysaëtos var min!*

Diktjaget springer därefter ut i den snöiga natten och minnen av den älskade träder fram, och när han ser tillbaka på huset uppfattar han det som ett tåg – ett bröllopståg – och minns sin brud, Chrysaëtos. Han sjunger ut sina minnen, vilka »yra som barvinters snö«, och kommer fram till en sjö där en ångare bryter genom isen. På morgonen återkommer de krokiga karlarna och djuren för att beskåda var ångaren gått, och diktarjaget konstaterar att det blev »som de hade spått!«

Dikten där huset omvandlas till ett tåg, med kistspikning och likbärning, och diktens motsägelser och mystifikationer ger en hallucinatorisk karaktär. Sven Rinman, som tolkar dikten biografiskt, en tolkning som är svår att undvika, avslutar dock sin analys med att uppmana läsaren att glömma utläggningarna och se »sanndrömmen om människans ensamhet, hennes oförmåga att hålla fast det som är henne dyrbarast«. ³⁰

Flera exempel på allitteration och assonans, som ger en förtätning, finns alla samlade i följande andfådda och särskilt vackra parti av »Chrysaëtos«:

*Me'n yrsnön kring honom röker!
Tag opp! Tag opp! Har du spår?
I skur och i ur
Han stapplar mot sten
Han snärjes i snår
Och snötjockan står som en mur ...*

*Som en tjur han rusar mot vind'
Han är blind, han är blek om sin kind,
Fast pulsarne gå! Gå på!
Gå på tå, eller sjunker du ner,
Och ingen dig ser,
Och ingen dig hör, om du ber, när du dör!
När du myllas i snöblommors bädd!
Är du rädd, min son?
Se himlen är svart som ett plån
Utan skrift, som en sten på en grift
Med ingen uti,
Stå bi! Håll ut eller bli!*

I några sällsynta fall sammanlänkas personifikation med naturbesjälning i samma strof.

*Och ropet kryper över snöig hed, och gråter
Tills det mot höjderna i norr dör bort,
Men skogen som har liv ger ropet åter,
Och svarar snyftande men kort:
Chrysaëtos är död*

De sista fem stroforna i »Chrysaëtos« kan väl illustrera en tanke hos Hans Larsson: »Diktaren kan [...] i ett ord, en utförd bild [...] gripa tillsammans en mängd föreställningar, vilka vi annars nog kan taga en för en, men så att när vi fatta den ena, den andra glida undan, och det är därför ett sammanhang mellan föreställningarna, som vi märka svävar för oss och liksom i en sekund håller på att gå upp för oss, men som vi förgäves bemöda oss att fasthålla. Det är detta sammanhang, denna idé kunna vi säga, som konstnären griper i flykten och håller kvar«. ³¹

Av färgadjektiven använder Strindberg *svart* vid många till-

fällen. Tidigare har vi uppmärksammat »Se himlen är svart som ett plån/ Utan skrift, som en sten på en grift« i »Chrysaëtos«, men vid flera tillfällen används svart i kombination med flygeln, som då oftast liknas vid en sarkofag.

*Ur flygelns svarta sarkofag
Står upp ditt sorgsna jag
»Vid sista Udden«*

*Stora flygeln svart och sluten –
Det är rummets sarkofag –
»Långa tunga Kvällar«*

Eller som i »Vargarne tjuta«, där graven är svart:

*Och ett rödglödgat klot stiger upp som en måne i fyllet;
Och det glödande rött går i vitt och i gult och slår ut som en
solros ur hyllet.
Är det soln som går upp bland de kolsvarta moln utur
husmassors hav?
Där vart tak är en kam på en våg som är svart lik en grav.*

Bilderna får ofta ersätta adjektiven för att ge ett mer associationsrikt språk, exempelvis byts det konventionella »jämra sig ynkligt« eller »hjärtskärande rop« ut mot en vida mer utmanande bild, som kräver läsarens engagemang, medverkan, omskrivning eller nyskrivning och konnotationerna skapar ny läsning, samt ett behov att konkretisera abstrakter.³²

*Och sälarne ropa sitt ve! Ve över staden!
Rop som av drunknande på havet.
[...]
Vråkarne jämra sig,*

Som sjuka barn —
»Vargarne tjuta«

Strindbergs ingående kunskaper om växtvärlden visar sig frekvent i hans lyrik, och exemplifieras speciellt vackert av en metafor i »Holländarn«:

*Vad skall ditt hår jag likna vid?
Den vilda hästens man, nej purpurnäckans byssus,
Nej, blåa havets finsta alger,
Och ängens praktgräs, svingeln, gröet,
Mest pampasgräsets lummiga ägrett!*

Här krävs det säkert för de flesta av oss läsare/lyssnare att ta fram den gamla skolfloran och faunan för att rätt förstå innebörden i begrepp som *byssus* (tråd som bildas av en körtel i foten hos många musslor), *svingel* (gräs där småaxen sitter i en mer eller mindre ensidig vippa med fina vippgrenar), *gröen* (gräs med mångblommiga ax som sitter i en pyramidformig vippa), och *ägrett* (ägretthäger som under parningstiden har förlängda skulderfjädrar, ägretter).

Naturbesjälning är som tidigare konstaterats ofta utnyttjad i Strindbergs diktning, och ibland får vi en ovanligt skön bild såsom när rädisorna »ämna gå bort på rosenröda föttren« i »Trefaldighetsnatten«. Eller, såsom i den vackra beskrivningen av linneans stängel i »Ängsladan«:

*Och ini mossornas bädd syns skyddad den späda Linnean,
Persikoröda små klockor som dofta av mjölk och av mandel
Fin som en kammarduksnål i grönskande sammet är stucken*

Följande strof ur »Gatubilder« har speciellt kraftfulla och mångfaldigt besjälade bilder, där gatan kryper, sträcker ut sig,

trevar, skär, stiger och lyfter sig:

*Ödslig gatan i morgonskymning
Kryper, sträcker sig ut i fjärran,
Trevar sig fram igenom kvarteren,
Skär och korsar tomter och gränder ...
Bortnast, längst i en annan stadsdel
Stiger den, lyfter sig till en backe.
[...]
Gatan själv en utsliten daskig
Gångmatta, utlagd vid skurning.*

Kjell Espmark pekar på materialisering av själen, som i »Chrysaëtos«: »minnena yra som barvinters snö« och i »Gatubilder«: »ge känslorna i rummet en nästan kvävande påtaglighet«. ³³

*Höstetankar gjort rummen kvava,
Saknans suckar av flydda sommarn*

Polariteten konkret – abstrakt är ovanlig i Strindbergs diktning, men inte helt frånvarande, och följs i detta exempel ur »Gatubilder« av en komplex metafor »luften – står – smärtor:

*Husen andas, luften i gränden
Står så disig som fylld av smärtor.*

Metaforen med polariseringen abstrakt – konkret kan belysas med föryngringen, som liknas vid en ihålig ek som lever och grönskar men inte blommar, som uppträder i denna vackra metafor i »Trefaldighetsnatten«:

Skådande ungdom och sol, föryngras jag åter om våren,

Lik en ihålig ek, som grönskar dock utan att blomma.

Synestesi eller sinnesanalogi, dvs. att ett uttryck som hänför sig till ett visst sinnesområde överförs på ett annat, t.ex. vädjan till hörsel förvandlas till något som vädjar till synsinnen, är det svårt att finna i Strindbergs lyrik, men däremot finner man en liknelse som vädjar till hörseln i »Långa tunga Kvällar«:

*Där hörs ibland som en svalas kvitter
Ni vet när hon vid en brygga sitter
Och flodens bölja invid hörs pollra. –
Måhända snarast som barnen jollra –*

I en väl utarbetad bild har Strindberg utnyttjat den relativt vanliga bilden »skeppet plöjer« och låter den följas av det ovanliga och ovanligt vackra »regnmolnet sår« för att därpå brytas av den strindbergskt negativa synen i »Ahasverus«:

*Till havs! Lägg ut på det gröngrå fältet,
Där skeppet plöjer och regnmolnet sår,
Men intet växer i plogen spår*

»Ahasverus« kan ses som en fjärde »Holländar«-sång, och är en pessimistiskt svart syn på livet:

*Detta nu som är en plåga,
Utan mening, utan mål,
Svarslost som en galen fråga,
Dött som flintan utan stål –*

Kombinationen abstrakt – abstrakt; polariteten abstrakt belyst av en annan abstrakt är ovanlig rent generellt, och så även hos Strindberg, men det förekommer: nuet är »svarslost som en

galen fråga«, efter att »Maka barn sitt avsked sagt«, vilket gör det svårt att inte läsa dikten biografiskt. Även allitteration och assonans finns i »Ahasverus«.

*Ahasverus står i stäven,
Spanar mot den gråa vägg,
Ögat dävet, knuten näven,
Munnen vass i vitnat skägg*

Assonans återfinns i »Trefaldighetsnatten«: *mullrar – rullar, manglar – ranglar, skallra – skrälln, spjällen – dallra*. Dessa upprepningar av ljud ger en förstärkande anstrykning.

*Blixt bröstar av! Det blir tyst en sekund! Och det mullrar och rullar
Manglar och ranglar! Och så med en knall utav grova kanoner
Fönsterna skallra av skrälln och spjällen de dallra i skorsten.*

Hopning av adjektiv som en förstärkning av beskrivningen förekommer, såsom i »Stadsresan«:

*Luften är ljum, icke het; är frisk, icke kall; och man rör sig
Liksom i varma rum, där fönstren stå öppna mot solen.*

»Vargarne tjuta« har allmänt setts som civilisationskritik, där de vilda djuren söker friheten i Rousseaus naturtillstånd, men frihetens eld släcks, och endast »bilden av en svart ofantlig hand« ger löfte om en kommande revolution.³⁴ Första avdelningen i »Vargarne tjuta« beskriver hur vargarna på Skansen tjuter »när de se norrskensbrand«, längtande till frihet istället för »tukthus och celibat«. I den andra avdelningen flamlar en eldsvåda upp i staden som »ett rödglödgat klot«, och vargar-

na tjuter »utav hat, utav hämnd; det är mordbrännarlust, det är mördarefröjd«, och de övriga inspärrade djuren på Skansen deltar i klagoropen: de tjuta – råma – knaka – gläfsa – vinsla – skälla – sjunga – gråta – gnälla – jämra. Det är endast hundarna, de domesticerade, som sägs ha medlidande med människorna. När elden släckts ses ett rökmoln över staden i form av en »svart ofantlig hand«.

*Vargarne tjuta på berget,
Tjuta sig hesa av hat,
Mänskorna gav dem för frihet
Tukthus och celibat.*

I »Holländarn« finner Ollén Strindbergs grundsyn på kvinnan där kvinnokroppens positiva skönhet, uttrycks i naturvetenskapliga fackord i andra sången:

*Ett världssystem i smått,
En avbild av den Stora Kosmos!
Se höftens väldiga parabel, lik kometens bana,
Som leder ut i rymder anade, ej kända .....
[...]
Från skuldrorna till ljumsken tecknat står
Det helga hexagrammet,
Den härliga Orion lik på stjärnevalvet,
Där Bältet är markerat genom naveln ...*

Metaforer i form av att en konkret föreställning belyses av en annan konkret föreställning, är ofta förekommande. Här framträder den i en för Strindberg relativt enkel metafor, med en vacker ton, i »Moln-Bilder«:

Ö, du min grönskande ö,

Blomkorg i havets våg!

I »Vid sista udden« har hela naturen »vaknat och lyss«, och dess invånare, både de levande och de döda tingen besjålas.

*Nattfjällar dansa i rungande ring till musiken,
Vassarne buga och alarne niga i viken;
Hela naturen har vaknat och lyss;
Klippans glimmer som ögonstenar
Tåras av daggen som stenar lenar;
Berget gråter vid tonernas kyss. –*

Den inledande dikten i *Ordalek och småkonst*, »Gatubilder«, ger en mörk bild av staden, utom när diktarens öga når »där-bortom, på andra sidan stranden/ Grönskande ligger en liten holme« ljusnar bilden, liksom då trädens toppar, havsluft och kyrkans torn fångas in, således naturen och det himmelska, får dikten en ljusare ton för att i den tredje avdelningen, som är helt olik de två inledande uttala:

*Källarhalsen är båd dörr och fönster –
Och därnere längst i mörkret,
Syns en dynamo som surrar
Så det gnistrar omkring hjulen;
Svart och hemsk, i det fördolda
Mal han ljus åt hela trakten.*

I »Stadsresan« är klockaren lik lejonet, och Ollén noterar Strindbergs starka koncentration på att förtydliga och levandegöra verbens innebörd genom bildspråk. Här träder också bilden av den korsfäste Jesus lidande fram, med livet som ett gissel, narrspel och nederlag. Diktjaget projicerar sin vrede, harm och smärta på flygeln: »Slår ett ackord uti moll [och]

Lejonet lik som rister sin bur med blodiga ramar/ Ryker han ut på klaviaturn och griper omkring sig .../ Våldiga nävarne nu vid stålsträngad harpa de spikas,/ Fötterna naglade fast vid pedaln han liknar en korsfäst [...] Så går sonaten fram, den ordlösa våldiga dikten,/ Ryter och gråter av vanmäktig harm över tillvarons smärta«.

Strindbergs bildspråk och även användningen av retoriska grepp är som visats ansenligt och avancerat. Särskilt i naturskildringarna blir dessa ibland högtidliga, ibland arga bilder, men alltid djärva, radikala och utmanande. Med naturvetenskapliga och den begynnande industrialismens termer förnyar han diktningen. Naturbesjälning och personifikation ger läsningen/lyssnandet en andra dimension: diktens text »på pappret« och textens mening, signifikans. Att läsa/lyssna på samma dikt flera gånger öppnar upp nya, annorlunda innebörder.

Lyrisk och visor

Såsom framgår av diskografin har Strindbergs lyrik i stor omfattning tonsatts. Lyrikens transformation till visa/sång pekar på det musikaliska i Strindbergs väsen och det sångbara i hans lyrik.

Strindberg spelade gitarr från unga år och hans alter ego i *Fagervik och Skamsund* uttalar att han var »fast besluten att taga en gitarr på armen och draga omkring som dålig gatsångare, heldre än att sälja sin själ«. I ett brev uppger han att »jag köper mig en D flöjt igen, visst den 4e i detta lifvet på 6 gitarrer jag egt!«. ³⁵

Musik var således en ständig följeslagare i Strindbergs liv, och det för Strindberg viktiga musikaliska umgänget med »Beethovengubbarna« är väl känt. Strindberg skrev ett enda »tonpoem«, »Forskarlens sång« ur *Kronbruden*, med sättning

för gitarr, men då brodern Axel tonsatte den för piano tyckte August att det blivit för »gentilt«. ³⁶ Axel Strindberg tonsatte flera av sin brors dikter samt komponerade musik till några av dennes dramatiska arbeten. ³⁷ August spelade gitarr redan under studieåren i Uppsala, och gitarren blev ett sällskap under hela livet. »Johan sjunger vid gitarren omväxlande romantiska folkvisor med gråtmilt föredrag, ömsom oanständiga«. Strindberg berättar i »Förräddade sinnesintryck«, ingående i *Prosabitaren från 1890-talet* (1917), att

[o]road stiger jag upp och tager min gitarr för att söka ut mina nervers ackord. Det är en vana jag har att på detta sätt stämma min själ och instrumentet efter varandra, och när jag känner mig nedtryckt, höjer jag min själ ton för ton, i det jag vrider på gitarrskruvarna.

I dag äro mina nerver stämde i D-moll; ett dåligt tecken, jag är sorgsen, bedrövad intill döden, dyster som en sorgmarsch. Efter några ansträngningar lyckas jag höja mig till F-dur och jag känner mig som en ny man, krigisk, full av triumf och jubel. ³⁸

Nu hoppas jag att denna artikel kan locka till läsning av och framförallt lyssnande på Strindbergs dikt, samt till att finna det musikaliska och sångbara i hans vislyrik, liksom bildspråkets intressanta, nyskapade och utmanande uttryck.

*Inspelningar av August Strindbergs lyrik,
en diskografi*

KÄLLOR:

Discogs. [HTTPS://WWW.DISCOGS.COM/](https://www.discogs.com/)

Spotify. [HTTPS://WWW.SPOTIFY.COM/SE/](https://www.spotify.com/se/)

Svensk mediedatabas, SMDB, KUNGLIGA BIBLIOTEKET,

STOCKHOLM. [HTTPS://SMDB.KB.SE/](https://smdb.kb.se/)

Svensk musik. [HTTP://WWW.MIC.STIM.SE](http://www.mic.stim.se)

Diktsamling Dikt	Sång	Kompositör	Album	Utgivare	Utg. år
DEN FREDLÖSE (1871)					
Och riddaren for uti öster- land	Anne Sofie von Otter	Tor Aulin, 1912	Watercolours. Swedish songs	Deutsche Gram- mophon 474 700-2	2003
MÄSTER OLOF (1872)					
(Musik till <i>Mäster Olof</i>)	(Örebro symfoni-or- kester)	Tor Aulin, 1908	Strindberg in Music	Sterling CDS 1011-2	1987
STRÖDDA DIKTER (1875)					
Stockar (Högsom- mar)	Ted Bjurwill	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
I VÅRBRYTNINGEN (1880)					
Vären på Djurgården	Malena Ernman	Staffan Storm, 2001	Songs in season	Nytorp Musik NY- TORP 6	2003

DIKTER PÅ VERS OCH PROSA (1883)

Uppror (Del av »Biografiskt«) Revolt (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreställningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003
Urarva	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta	Metronome MLP 15.682	1981
Utarva (Sic!)	Ted Bjurwill	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
Göken	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta	Metronome MLP 15.682	1981
Göken	Ted Bjurwill	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
Esplanaden	Gösta »Snoddas« Nordgren	Beman, 1975	Två glada laxar	Odeon 4E 054-35258 EMI CMCD 6241	1975 1999
Esplanadsystemet	Per Myrberg	(uppläsning)	Svenska poeter	Pogo plattan PPLP 104-107	1977
Esplanadsystemet	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta Guldkorn	Metronome MLP 15.682 Metronome Records 85733 84689-2	1981 2000
Taga rävar	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta	Metronome MLP 15.682	1981

Din blå slöja (Segling) Your blue veil (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreställningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003
Vi seglar (Seg- ling)	Ted Bjur- will	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
Högsommar i Vinter	Maria Lindström	Maria Lindström	Lira lyssna	Lira., LIRACD 034	2012
Ballad	Håkan Hagegård	Ingvar Lidholm, 1959	Paradiso: Swedish a capella: vol. 2	Chandos CHAN 9654	1998
Ballad	Karl- Magnus Fredriks- son, Eric Ericsons kammarkör	Ingvar Lidholm, 1959	Lidholm: Khoros	BIS 1549	2005
Lördagskväll	Gunnel Broström	(uppläs- ning)	Svenska poeter	Pogo plat- tan PPLP 104-107	1977
Lördagskväll	Kenta Gus- tafsson	Kenta Gustaf- son, 1981	August & Kenta	Metrono- me MLP 15.682	1981
Lördagskväll Saturday evening (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreställningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003
Lördagskväll	Ted Bjur- will	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
Morgon	Gunnel Broström	(uppläs- ning)	Svenska poeter	Pogo plat- tan PPLP 104-107	1977

Morgon	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta Guldorn	Metronome MLP 15.682 Metronome Records 85733 84689-2	1981 2000
Morgon	Bibbie Allerberg	Bibbie Allerberg, 1982	Klarblå himmel fågelsång	Bluebell of Sweden BELL 143	1982
Ensam unkarl (del av »Landsflykt«) Solitary single (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreläsningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003
Ut på det stormande hav (del av »Kärleksjukan«)	Stockholms students- ångare	Erland von Koch, 2001	Unheard treasures	Stockholms students- ångare SSSFCD-9	2016

SÖMGÅNGARNÄTTER PÅ VAKNA DAGAR,
EN DIKT PÅ FRIA VERS (1884)

Vid Avenue de Neuilly (»Hjärtat«)	Per Myrberg	(uppläsning)	Svenska poeter	Pogo plattan PPLP 104-107	1977
Vid Avenue de Neuilly	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta	Metronome MLP 15.682	1981
Hjärtat	Jan Normann	Jan Normann, 1981	Skaldemän	Lundaton Lt 1913	1981

Ett hjärta A heart (engelsk övers. Anne-Charlot- te Hanes Harvey)	Lennart R. Svens- son	Gunnar Edan- der, 1992	Len- nart R Svensson sjunger Strind- berg ur föreställ- ningen <i>Djävla karl!!!</i> = Len- nart R. Svensson sings Strind- berg from Helluva- guy!	SOPPCD 02	2003
--	-----------------------------	---------------------------	---	--------------	------

---

FOLKUNGASAGAN (1899)

Blanche de Namur (Rid- dar Algotsons visa)	Nicolai Gedda	Emil Sjögren, 1901	Emil Sjö- gren. vol. 2	Bluebell of Sweden BELL 142	1982
Riddar Algot- sons visa	Per-Arne Wahlgren	Emil Sjögren, 1901	Sång = Songs: vol. II	Artemis ARTE CD 7126 Musica Sve- ciae MSCD 516	1996 1987

ETT DRÖMSPEL (1902)

*Wilhelm Stenhammar skrev musik till »Ett drömspel«, op. 36, 1916.
»Music for the Theatre«, Sterling CDS 1045-2, 2006.*

*Ingvar Lidholm skrev 1990 operan »Ett drömspel« efter Strindbergs text.
Caprice CAP 22029: 1-2, 1993.*

Vindarnas klagan	Helena Brodin	(uppläsning)	Svenska poeter	Pogo plattan PPLP 104-107	1977
Vindarnas klagan	Uppsala akademiska kammarkör	Ingvar Lidholm, 1981	Paradiso: Swedish a capella: vol. 2	Chandos CHAN 9654	1998
Luftens barn (Vindarnes sång)	Astrid Assefa	Ari Stockås	Luftens barn	Berberi BER 991	1999
Vindarnas klagan	Karl-Magnus Fredriksson, Eric Ericsons kammarkör	Ingvar Lidholm, 1981	Lidholm: Khoros	BIS 1549	2005
Vågornas sång	Helena Brodin	(uppläsning)	Svenska poeter	Pogo plattan PPLP 104-107	1977
Vågornas sång Song of the waves (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreställningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003
Troget och milt	Håkan Hagegård	Ingvar Lidholm, 1990	Paradiso: Swedish a capella: vol. 2	Chandos CHAN 9654	1998
Troget och milt	Rilke-ensemblen	Ingvar Lidholm, 1990	Det korta livet = The short life: lyrical choral music from Sweden	Prophone; Swedish Society Discofil SCD 1112	1999, 2012
Troget och milt	Karl-Magnus Fredriksson, Eric Ericsons kammarkör	Ingvar Lidholm, 1990	Lidholm: Khoros	BIS 1549	2005

Troget och milt	Les Jolies	Ingvar Lidholm, 1990	Bara ett skimmer	Les Jolies 001	2011
De profundis	Eric Ericsons kammarkör	Ingvar Lidholm, 1983	De profundis	Caprice CAP 21461	1996
De profundis	Stellenbosch Camerata	Ingvar Lidholm, 1983	Kontak: Stellenbosch-Stockholm	Distell Foundation	2001
De profundis	Karl-Magnus Fredriksson, Eric Ericsons kammarkör	Ingvar Lidholm, 1983	Lidholm: Khoros	BIS 1549	2005

KRONBRUDEN (1901)

Ture Rangström skrev 1915 operan »Kronbruden« efter Strindbergs text.

Scen Kersti - Länsman, 3. akt	Anita Soldh	Ture Rangström, 1915	Kungliga Hovkapellet, Sixten Ehrling – Svensk opera : scener ur svenska litteraturklassiker	Caprice CAP 1262	1983
Forskarlens sång	Marcus Jupither	Ture Rangström, 1915	Strindberg and music	Caprice CAP 21576	1998
Hör nu lilla vän	Joel Berglund, Aase Nordmo Løvberg	Ture Rangström, 1915	Great Swedish Singers: Joel Berglund	Bluebell ABCD106	2009
Stig Mattsson, jag har kallat på er	Leon Björker	Ture Rangström, 1915	Great Swedish Singers: Leon Björker	Bluebell ABCD102	2009

DIKTER UR FAGERVIK OCH SKAMSUND (1902)

TREFALDIGHETSNAITTEN

Välkommen åter snälla sol (Barnen sjunga utanför)	Södertälje kammarkör	Ingvar Lidholm, 1959	Södertälje kammarkör	Es 003	1977
Välkommen åter snälla sol (Barnen sjunga utanför)	Helena Brodin	(uppläsning)	Svenska poeter	Pogo plattan PPLP 104-107	1977
Barnens sommarsång (Barnen sjunga utanför)	Lizette Pålsson Wiklund	Gunnar Edander, 1992	Resan till sa- goland med Lizette	Pickwick 751501	1994
Välkommen åter snälla sol (Barnen sjunga utanför)	Elise Einars- dotter	Elise Ei- narsdotter, 1996	Rosenäng: sånger för dig och andra barn	Caprice CAP 21527	1996
Välkommen åter snälla sol (Barnen sjunga utanför)	Uppsala akademiska kammarkör	Ingvar Lidholm, 1959	Paradiso: Swedish a capella: vol. 2	Chandos CHAN 9654	1998
Välkommen åter snälla sol (Barnen sjunga utanför)	Karl- Magnus Fredriksson, Eric Eric- sons kam- markör	Ingvar Lidholm, 1959	Lidholm: Khoros	BIS 1549	2005
Barnen sjunga (Bar- nen sjunga utanför)	Susann Vegh	Bo Linde, 1953	Bo Linde - Sånger	Lovestreaan Records LS- R0802CD	2008

Välkommen åter snälla sol (Barnen sjunga utanför)	Storkyrkans kör	Anna Cederberg-Orreteg	I vår tid	Naxos 8572535	2011
Barnens sommarsalm (Barnen sjunga utanför)	Ted Bjurwill	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
Chrysaëtos	Tommy Körberg	Carl-Axel Dominique	Livslevande	Mono Music MMCD 004 och MML 004	1990
Sommarafton	Uppsala akademiska kammarkör	Ingvar Lidholm, 1959	Paradiso: Swedish a capella: vol. 2	Chandos CHAN 9654	1998
Sommarafton	Rilke ensemblen	Ingvar Lidholm, 1959	Det korta livet = The short life: lyrical choral music from Sweden	Prophone; Swedish Society Discofil SCD 1112	1999, 2012
Sommarafton	Karl-Magnus Fredriksson, Eric Ericsons kammarkör	Ingvar Lidholm, 1959	Lidholm: Khoros	BIS 1549	2005
Flöjeln sjunger	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta	Metronome MLP 15,682	1981

ORDALEK OCH SMÅKONST

Stadsresan	Helena Brodin	(uppläsning)	Svenska poeter	Pogo plattan PPLP 104-107	1977
------------	---------------	--------------	----------------	---------------------------	------

Mälarlegender	Marianne Feldt	Ture Rangström, 1919	Häxorna	ÖMH 004	1997
---------------	----------------	----------------------	---------	---------	------

Mälarlegender av Ture Rangström är ett verk för piano, komponerat 1919, avsett att beledsagas av recitation av Stadsresan. «Mälarlegender. Tre musikaliska vignetter till August Strindbergs Stadsresan», Bluebell, BELL 152, 1983.

Vid dagens slut	Kenta Gustafs-son	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta Guldkörn	Metronome MLP 15.682 Metronome Records 85733 84689-2	1981 2000
-----------------	-------------------	------------------------	-------------------------	--	--------------

ORDALEK OCH SMÅKONST (1905)

Vid sista udden	Bibbie Allerberg	Bibbie Allerberg	Klarblå himmel fågelsång	Bluebell of Sweden BELL 143	1982
-----------------	------------------	------------------	--------------------------	--------------------------------	------

Victor Hellström uppger i Strindberg och musiken, Stockholm 1917, att Strindberg bett sin bror Axel arrangera Chopins Etude, op. 25, nr 7, för baryton med pianoackompanjemang till denna tredje 'sats' av »Vid sista udden«, och Tor Aulin utförde en liknande bearbetning, som förelades Strindberg kort innan han dog 1912.

Vid sista udden	Christian Lindberg och Radiokören	(?)	Visions and Non Thoughts. The Swedish Radio Choir	Caprice Records, CAP 21816	2010
-----------------	-----------------------------------	-----	--	----------------------------	------

Ö, min ö (Moln-bilder)	Ted Bjurwill	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
------------------------	--------------	--------------	-------------------------	-------------	------

Vargarna tjuta	Kenta Gustafsson	Kenta Gustafsson, 1981	August & Kenta	Metronome MLP 15.682	1981
----------------	------------------	------------------------	----------------	----------------------	------

Vargarna tjuta	Marcus Jupither	Axel Strindberg, 1911	Strindberg and music	Caprice CAP 21576	1998
----------------	-----------------	-----------------------	----------------------	-------------------	------

Vargarna tjuta på Skansen	Kenny Håkansson	Kenny Håkansson	Hjärtats gåtbok	Hawk HAWKCD 2189	2001
Vargarna tjuter The wolves are howling (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreställningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003
Vargarna	Ted Bjurwill	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
Mitt trollslott	Margareta Jonth	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Peter-son-Berger: Songs	Bis LP-42	1976
Mitt trollslott	Nicolai Gedda	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Sånger. vol. 2 Peter-son-Berger: The Nicolai Gedda Collection of Swedish Songs	Bluebell BELL 122, och ABCD035 Bluebell	1981 2012
Mitt trollslott	Charlotta Larsson	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Strindberg and music	Caprice CAP 21576	1998
Mitt trollslott My magic castle (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreställningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003

Mitt trollslott	Solveig Faringer	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Wilhelm Peterson-Berger och poeterna: »I männskor, varen intet så hårde«	Nosag Records 091	2003
Trollslott	Ted Bjurwill	Ted Bjurwill	Strindberg och jag, Ted	YTF records	2017
Sju rosor och sju eldar	Aulikki Rautawaara	Ture Rangström, 1909	Aulikki Rautawaara laulaa Aulikki Rautawaara collection	Finnlevy, SFLP 8576 Finlandia FACD 807	1978 1991
Sju rosor och sju eldar	Nicolai Gedda	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Sånger. vol. 2 Peterson-Berger: The Nicolai Gedda Collection of Swedish Songs	Bluebell BELL 122, och ABCD035 Bluebell	1981 2012
Sju rosor och sju eldar	Charlotta Larsson	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Strindberg and music	Caprice CAP 21576	1998
Sju rosor och sju eldar	Solveig Faringer	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Wilhelm Peterson-Berger och poeterna: »I männskor, varen intet så hårde«	Nosag Records 091	2003
Semele	Helge Brilioth	Ture Rangström, 1909	Kung Eriks visor: och andra sånger	EMI 4E 155-35211, 35212	1975
Semele	Helge Brilioth	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Peterson-Berger: Songs	Bis LP-42	1976

Semele	Nicolai Gedda	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Sånger. vol. 2 Peter-son-Berger: The Nicolai Gedda Collection of Swedish Songs	Bluebell BELL 122, och ABCD035 Bluebell	1981 2012
Semele	Margareta Jonth	Hilding Hallnäs, 1926-1927	I drömmar träden stå	Artemis ARTE 7113	1982
Semele, Semele	Charlotta Larsson	Ture Rangström, 1909	Strindberg and music	Caprice CAP 21576	1998
Semele Semele (engelsk övers. Anne-Charlotte Hanes Harvey)	Lennart R. Svensson	Gunnar Edander, 1992	Lennart R Svensson sjunger Strindberg ur föreställningen <i>Djävla karl!!!</i> = Lennart R. Svensson sings Strindberg from Helluvaguy!	SOPPCD 02	2003
Semele	Solveig Faringer	Wilhelm Peterson Berger, 1911	Wilhelm Peterson-Berger och poeterna: »I männskor, varen intet så hårde«	Nosag Records 091	2003
Semele	Siv Wennberg	Ture Rangström, 1909	A Great Primadonna, vol. 8	Sterling Records 1811/12-2	2015
Villemo	Margareta Bergström	Ture Rangström, 1909	Jag giver mit dikt till våren	Radiotjänst RA 137	1950

Villemo	Elisabeth Söderström	Ture Rangström, 1909	Stenhammar, Rangström, de Frumerie, Nystroem	Swedish Society Discofil 1040	1967
Villemo	Rune Andersson	Berndt Egerblad	Var mig nära	YTF: EFG-5016080 YTF-50011	1974 1975
Villemo	Helge Brilioth	Ture Rangström, 1909	Kung Eriks visor: och andra sånger	EMI 4E 155-35211, 35212	1975
Villemo	Siv Wennberg	Ture Rangström, 1909	Grieg's Song Cycle »The Mountain Maid« - And Songs By Sibelius & Rangström	His Master's Voice, HQS 1345	1975
Villemo	Helge Brilioth	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Peterson-Berger: Songs	Bis LP-42	1976
Villemo	Sven-Bertil Taube	Lille Bror Söderlundh, 1947	Närmare dig	EMI 7C 062-35635	1978
Villemo	Nicolai Gedda	Wilhelm Peterson-Berger, 1911	Sånger. vol. 2 Peterson-Berger: The Nicolai Gedda Collection of Swedish Songs	Bluebell BELL 122, och ABCD035 Bluebell	1981 2012
Villemo	Håkan Hagegård	Ture Rangström, 1909	Svenska akademien 200 år: 1786-1986 : tonsatt poesi från Bellman till Forssell	Caprice, CAP 2019	1986

Villemo	Elisabeth Söderström	Ture Rangström, 1909	Fröken Julie = Miss Julie; Piano music; Songs	Electra, Swedish Society Discofil SCD 1040	1988
Villemo	Sven-Bertil Taube	Lille Bror Söderlundh, 1947	Collection	EMI EMISPCD 131	1989
Villemo	Charlotta Larsson	Ture Rangström, 1909	Strindberg and music	Caprice CAP 21576	1998
Villemo	Torsten Mossberg	Lille Bror Söderlundh, 1947	Kosteliga ting	Sterling Records CMD 1657-2	2006
Villemo	Solveig Faringer	Wilhelm Peterson Berger, 1911	Wilhelm Peterson-Berger och poeterna: »I människor, varen intet så hårde«	Nosag Records 091	2003
Villemo	Torsten Mossberg	Ture Rangström, 1909	You held me dear: Swedish romantic songs 1850-1930	Sterling, CDA 1682-2	2013
Villemo	Siv Wennberg	Ture Rangström, 1909	A Great Primadonna, vol. 8	Sterling Records 1811/12-2	2015

NOTER

- 1 Gunnar Ekelöf, »Från bokhyllan«, i *Bonniers Litterära Magasin*, Stockholm 1941, s. 726.
- 2 Fredrik Böök, *Från åttioalet*, Stockholm 1926, s. 265.
- 3 Vilhelm Ekelund, *Antikt ideal*, Malmö 1909, s. 78, 96f.
- 4 Sven Delblanc, *Strindberg - urtida, samtida, framtida*, Stockholm 2007, s. 159.
- 5 Ibid., s. 159.
- 6 James Spens, »I musernas bidé«: en essä om Strindbergs »fula« poesi omkring 1883, Stockholm 2000, (Diss. Stockholms universitet). Gunnar Ollén, *Strindbergs 1900-talslyrik*, Stockholm 1941, (Diss. Stockholms högskola). John Eric Bellquist, *Strindberg as a Modern Poet: a critical and comparative study*, Berkeley 1986.
- 7 En stor del av den vislyrik som förtecknas i bifogad diskografi finns tillgängliga på Internet, t.ex. *Spotify* och *iTunes*. En del av, men långt ifrån alla, albumen finns tillgängliga som CD-skivor i handeln. På *Svensk mediadatabas*, SMDDB, vid Kungliga Biblioteket, Stockholm är de flesta inspelningarna tillgängliga för forskningsändamål.
- 8 Peter Hallberg, *Diktens bildspråk: teori, metodik, historik*, Göteborg 1982, s. 12–14, 58f.
- 9 *August Strindbergs Samlade Verk*, 64, s. 182.
- 10 Ibid., s. 186.
- 11 Martin Kylhammar, *Maskin och idyll: teknik och pastorala ideal hos Strindberg och Hei-denstam*, Malmö 1985, (Diss. Linköpings universitet), s. 41.
- 12 *August Strindbergs Samlade Verk*, 65, s. 223.
- 13 Alla diktцитat i detta kapitel är ur *Dikter på vers och prosa*, om inget annat anges.
- 14 *August Strindbergs brev*. 3, s. 260–262.
- 15 Martin Lamm, *August Strindberg*, Johanneshov 1986 (original 1948), s. 81.
- 16 *August Strindbergs Samlade Verk*, 18, *Kvarstadsresan*, s. 113f.
- 17 Gunnar Ekelöf, *Lägga patience: essäer*, Stockholm 1969, s. 105.

- 18 Staffan Björck, »Munter demaskering«, i *Lyriska läsövningar: trettio svenska dikter*, Lund 1961, s. 60, 62.
- 19 Nils Åke Sjöstedt, »Strindberg och lyriken«, i *Bonniers Litterära Magasin*, nr 6, 1969, s. 450.
- 20 Spens, 2000, s. 56.
- 21 Ibid., s. 25.
- 22 Erik Hedén, *Strindberg: en ledtråd vid studiet av hans verk*, Stockholm 1921, s. 117.
- 23 Alla diktцитat i detta kapitel är ur *Sömngångarnätter på vakna dagar*, om inget annat anges.
- 24 Citerad efter Kjell Espmark, *Själen i bild: en huvudlinje i modern svensk poesi*, Stockholm 1977, s. 10f.
- 25 Ibid., s. 11.
- 26 Brev till Claës Looström 15 oktober 1883: »eldstäderna äro bara håll i väggarne som pusta in rök [...] Tobak för 9 Frcs kardusen är örökbar [...] Det är ett förbannadt land och nationen består af bara skurkar! [...] Inget brännvin inget öl! Att pissa kostar 5 centimes, att skita, minst en Frcs och Paykull och Ritarn som voro här för några dagar sen påstodo att man icke kan få knulla under 10 Frcs. Det sista angår då icke mig, men jag tycker ändå att det är för dyrt.« Brev till Albert Bonnier 19 oktober 1883: »Fransmännens hundmat kunna vi ej äta utan att bli sjuka.« Brev till Pehr Staaff 19 oktober 1883: »Bor på nedra botten med utsigt åt ett skithus och ett asfaltgolv. [...] Såg Sarah Bernhardt i Froufrou! Fy fan! Bara manér och knep! Jag har bara en måttstock för konst - naturen!« Brev till Pehr Staaff 27 oktober 1883: »Och sådana snuskiga as! De tvätta sig icke men de parfymera sig! Fy fan! Och sådana skojare i handel! Fy satan! När de inte stjåla då tigga de! [...] Sverige är ett litet fint mönsterland - utom de allmänna svagheter som tillhöra alla land med kungar och drottningar, och med alla de eländen som följa med samhällen! NB! Jag har aldrig beskällt Sverige på andra lands beskostnad.« Brev till Albert Bonnier 5 november 1883: »min hjerna är inflammerad af detta stadsbuller och denna verldsstadsflärd som retar mig med sina

- anspråk.«
- 27 Kylhammar, 1985, s. 41.
- 28 Alla diktcitat i detta kapitel är ur *Ordalek och småkonst*, om inget annat anges.
- 29 *August Strindbergs Samlade Verk*, 51, »Ordförklaringar«, s. 330: »det var sed vid begravingar att strö granris på den väg som kistan skulle bäras«.
- 30 Sven Rinman, »Strindbergs guldörn«, i *Svenska diktanalyser*, red. Magnus von Platen, Stockholm 1967, s. 91.
- 31 Citerat efter Alf Nyman, *Metafor och fiktion*, Lund 1922, s. 15.
- 32 Ollén, 1941, s. 110.
- 33 Espmark, 1977, s. 11.
- 34 Germund Larsson, »Ensamhetens berättarjag«, i *Strindbergiana* nr 19, Stockholm 2004, s. 148.
- 35 Brev till Nils Andersson 6 augusti 1906.
- 36 Victor Hellström, *Strindberg och musiken*, Stockholm 1917, s. 2.
- 37 Florian Heesch, »Strindbergsmusik. Ett dussin vårsånger och en förteckning«, i *Strindbergiana*, 21, Stockholm 2006, s. 154-173.
- 38 *August Strindbergs Samlade Skrifter*, 27, »Förrirade sinnesintryck«, i *Prosabitar från 1890-talet*, s. 607.